

מראה מקומות, שיעור מאת הג"ר העשל רייכמן שליט"א

גיטין טו: - בענין בפני נכתב ובפני נחתם בשליח הגט

הוקדש לע"נ שלמה זבולון בן יעקב צבי למשפחת בן דוד. נפטר כ"ב תמוז

נקודות שנידונו בשיעור זה:

- ברש"י ריש גיטין מבואר דשליח לקבלה אינו צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם. וצ"ע, דגם בגט הנשלח על ידי שליח לקבלה לכאורה יש לחוש שלא נכתב לשמה ושאינן עדים מצויים לקיימו!
- למה סומכים על עדות שבשטר מדאורייתא? והא כתב רחמנא על פי שנים עדים, ודרשינן מפיהם ולא מפני כתבם?
- למ"ד עדי חתימה כרתי, האיך סומכים על עדי חתימה בלי עדי מסירה לומר שניתנה הגט בהכשר? ניחוש שמא לא מסר הגט כהלכתו, כגון ע"י שאמר הבעל לאשתו טלי גיטך מעל גבי קרקע?
- מי שהוציא שטר מקויים על חברו, האיך אנו סומכים עליו לגבות בו ולומר שאינו פרוע? האם חתימת העדים על השטר מעידה שאינו פרוע, או שאין לנו אלא סברא בעלמא שיכול המלוה לומר ללוה "שטרך בידי מאי בעי"?
- ברמב"ם מבואר דאף שצריכים למנות שליח לקבלת הגט ע"י עדים, מ"מ אם שליח לקבלה מגיע וגט בידו אינו צריך להביא עדים על מינויו. וצ"ע, דלענין קידושין משמע דס"ל להרמב"ם שאם שליח להולכה היה צריך להתמנות בעדים, גם אם הביא את הגט בידו היה צריך להביא עדים על מינויו, ומאי שנא?

1. משנה גיטין טו. וז"ל "המביא גט ממדינת הים, ואמר בפני נכתב אבל לא בפני נחתם, בפני נחתם אבל לא בפני נכתב, בפני נכתב כולו ובפני נחתם חציו, בפני נכתב חציו ובפני נחתם כולו פסול."

ורש"י שם ד"ה אחד אומר בפני נכתב ואחד אומר כו' פסול, וז"ל, "אי כשהגט יוצא מתחת ידי האחד, שהוא מביאו ואין חברו שליח בהבאתו, משום הכי פסול דלשליח אצרכוה רבנן למימרינהו לתרוייהו. ולמאן דמוקי לה נמי בגמ' בששניהם שלוחים אפי"ה פסול, כיון דחד הוא דאיכא אחתימה ואיהו לא מסהיד אכתיבה אתי לאיחלופי בקיום שטרות דעלמא בעד אחד כדאמרי' בפ"ק (לעיל גיטין דף ג.)"

2. גמרא גיטין ג., וז"ל, "בדין הוא דבקיום שטרות נמי לא ליבעי, כדר"ל, דאמר ר"ל עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בב"ד, ורבנן הוא דאצרוך, והכא משום עיגונא אקילו בה רבנן."

3. רמב"ם הלכות עדות פרק ג' הלכה ד', וז"ל, "דין תורה שאין מקבלין עדות לא בדיני ממונות ולא בדיני נפשות אלא מפני שני העדים, שנאמר על פי שנים עדים מפיהם ולא מכתב ידן, אבל מדברי סופרים שחותכין דיני ממונות בעדות שבשטר אף על פי שאין העדים קיימים כדי שלא תנעול דלת בפני לוי, ואין דנין בעדות שבשטר בדיני קנסות ואין צריך לומר במכות ובגלות, אלא מפיהן ולא מכתב ידן."

והידושי רבנו חיים הלוי שם, וז"ל,

כלום הוא, הרי אין זה שייך להגדת עדים, אלא דבעינן עדים על מעשה הגירושין וקידושין, ולזה שפיר מהניא גם עדות שבשטר, דנהי דלא חשיבא הגדת עדות, אבל

"והנה על קושייתו הראשונה י"ל, דהא דלא מהני מפני כתבם, הוא רק לענין דין הגדת עדות, דמפני כתבם לא חשיבא הגדה כלל, אבל לענין הך דינא דהמקדש בלא עדים לאו

עדות מ"מ הויא, ומועלת לשויה גירושין וקידושין.

אבל הקושיא השניה תקשי עדיין, דאיך סמכינן על השטר לענין ראייה שנתגרשה, דבזה הרי בעינן גם הגדת עדות, ככל עדות דעלמא, כיון דאין דבר שבערוה פחות משנים, ואיך סמכינן אשטרא דהוי מפי כתבם. אכן באמת דגם קושיא הראשונה במקומה עומדת, דהרי כל עדי חתימה אינם יודעים כלל מגוף הגירושין וקידושין, וליכא רק הגדתן שמעידין על הגירושין וקידושין, או על השטר, ובעל כרחך צ"ל, דזהו גזירת הכתוב, דהגדתן שבשטר משויא ליה לשטרא וחשיבא גם עדות ראייה על גוף המעשה של הגירושין וקידושין וכדומה, וא"כ הרי כל זה לא שייך רק אם נימא דהויא הגדה כשרה, ואז ממילא חזר בו כל הגזירת הכתוב של שטרות, אבל לדעת הרמב"ם דהויא הגדה פסולה, משום דהויא מפי כתבם, א"כ ממילא אין כאן עדות כלל, וקשה דאיך מהני עדי חתימה בלא עדי מסירה, והא כיון דבטלה הגדתן הרי אין כאן שום עדות לאשווייה שטרא, וממילא אין כאן עדות על עצם הגירושין וקידושין, והוי מקדש ומגרש בלא עדים דבטל הגירושין וקידושין. ועוד דלא הוי שטר כלל, וכדקיי"ל דבעינן עדי חתימה או עדי מסירה גם לענין אשוויי שטרא, וכמבואר בכתובות דף י"ח ע"ב דיסוד השטרות הוא משום דעדים החתומין על השטר נעשה כמו שנחקרה עדותן בב"ד, וקשה על הרמב"ם שפסק דהמגרש בעדי חתימה לבד מהני, דהא הוי מפי כתבם, וצ"ע.

ונראה לומר, דהנה באמת הרי מבואר בגטין דף ע"א [ע"א] דעדות בכתב בטלה, מהך דרשא דמפיהם ולא מפי כתבם, ופשוט דאין זה סותר לדין שטרות דעדותן בכתב קיימת, משום דשני דינים הם, עדות בכתב פסולה,

ועדות שבשטר כשרה, ובזה גם הרמב"ם סובר כן, ורק דאם באנו לדון איזו מקריא עדות שבשטר, בזה חולק הרמב"ם וס"ל, דאין שטר אלא מה שנעשה לקנין, כמו גירושין וקידושין ושחרורים וקנינים וכדומה, דאיכא עלייהו דין שטר מדין תורה, אבל מה שנעשה רק לראיה בזה דעת הרמב"ם דלא מקרי שטר, אלא עדות בכתב, ועל כן פסול בהו מפי כתבם. האומנם כי גם לדעת הרמב"ם הרי עיקרון של שטרות הוא רק במה שנעשה מדעת המתחייב, וכדעת כל הראשונים, אבל מ"מ זהו דין בפני עצמו דלא חייל דין שטר רק היכא שנעשה לקנין, ועל כן כל שטרי ראייה, אף דנעשו כדין שטרות, מ"מ לא חייל עלייהו דין שטרות, והויין רק עדות בכתב, ופסולים משום מפי כתבם, ורק מדרבנן הוא דעדותן מתקיימת ונוהג בהן דין שטרות, אבל אה"נ דשטרי מעשה וקנין גם לדעת הרמב"ם הם מדין תורה, ומועילין בין לגמר מעשה ובין לעדות, ומיושב היטב דעת הרמב"ם...

עכ"פ נתבאר, דהא דאמרינן בגמ' עדים החתומין על השטר נעשה כמו שנחקרה עדותן בב"ד, נכלל בזה דלא בעינן בשטרות כל דיני קבלת עדות והגדתה, וגם נתבאר דזה דוקא בשטרי קנין, דדין שטר עליהם, אבל לא בשטרי ראייה, ולפי"ז שפיר פסק הרמב"ם בהך פסולא דמפי כתבם, דזהו ג"כ פסול האמור בדין הגדת עדות, דשטרי ראייה מדאורייתא פסולים משום דהויין מפי כתבם, ולא תקשי עליה משטרי גירושין וקידושין וקנין ושיחרור דכשרים מדאורייתא, ולא פסלינן להו משום מפי כתבם, דהתם הלא דין שטר עליהם, ובשטרות הרי לא בעינן דין הגדת וקבלת עדות וכמו שנתבאר, ועל כן לא שייך בהו גם פסולא דמפי כתבם ג"כ."

4. תוספות כתובות כ. ד"ה ורבי יוחנן אומר אע"פ שאין זוכרה מעצמו, וז"ל, "פי' אבל ע"י השטר זוכרה, אבל אם אין זוכרה כלל לא דמפיהם ולא מפי כתבם כדאמרינן פ' ד' אחין (יבמות דף לא: ושם) גבי מפני מה לא תקנו זמן בקדושין דקאמר לינחי גבי עדים אי דכירי ליתו ולסהדו ואי לא זימנין דחזו בכתבא ואתו ומסהדי ואמר רחמנא מפיהם ולא מפי כתבם.... ואם תאמר והכא אפילו אין זה זוכרה כלל מה בכך יביא שטרו בב"ד... ויש לומר דלא חשיב שטר אלא כשעשוי מדעת שניהם, מדעת הלוח שהיא חייב, אז חשיב שטר אבל הכא שכותב עדותו שלא מדעת הלוח לא חשיב שטרא."

5. גמרא שבועות מא., וז"ל, "אמר רב פפא האי מאן דאפיק שטרא על חבריה ואמר ליה שטרא פרוע הוא, אמרינן ליה לאו כל כמינך, זיל שלים; ואם אמר לשתבע לי, אמרינן ליה אשתבע ליה."

6. רמב"ם הלכות מלוה ולוה פרק י"ד הלכה ג', וז"ל, "הוציא עליו שטר מקויים והלוה טוען ואומר שטר מזויף הוא ומעולם לא כתבתי שטר זה, או שטען שחוב זה רבית הוא או אבק רבית, או שטען שהוא שטר אמנה או שאמר כתבתי ללוות ולא

לויתי, כללו של דבר טוען טענה שאם הודה בעל השטר היה השטר בטל, והמלוה עומד בשטרו ואומר שזה שקר טוען, ואמר הלוה ישבע לי ויטול, ה"ז מחלוקת בין הגאונים: יש מי שהורה שחייב בעל השטר להשביע כעין של תורה כמי שטען עליו שפרעו, ורבתי הורו שלא ישבע המלוה אלא אם טען עליו הלוה שפרעו בלבד, שהרי הודה בשטר ולפרעון הוא עומד, אבל כל אלו הטענות לא כל הימנו לבטל שטר מקויים אלא ישלם ואחר כך יטעון על המלוה במה שירצה שאם יודה יחזיר לו ואם כפר ישבע היסת, ולזה דעתי נוטה."

7. רמב"ם הלכות גירושין פרק ו' הלכות א' ב' ד', וז"ל, "א השליח שעושה האשה לקבל לה גיטה מיד בעלה הוא הנקרא שליח קבלה, ומשיגיע הגט לידו תתגרש כאילו הגיע לידה, וצריכה לעשותו בשני עדים, וצריכה שני עדים שיעידו שהגיע הגט ליד שלוחה, ואפילו הם הראשונים או אחד מן הראשונים ואחר הרי זו עדות גמורה. ב במה דברים אמורים בשאבד הגט או נקרע, אבל אם היה הגט יוצא מתחת ידי שליח הקבלה אינו צריך עדים, בין שנמסר לו בעדים בין שנתנו לו הבעל בינו לבינו יציאתו מתחת ידו כיציאתו מתחת ידי האשה, ואף על פי כן לכתחלה לא יתן לו הגט אלא בעדי מסירה כמו האשה עצמה.

ד וכן האשה שולחת שליח להביא לה גיטה מיד בעלה וזה הוא הנקרא שליח הבאה, ואין שליח הולכה והבאה צריך שני עדים."

8. רמב"ם הלכות אישות פרק ג' הלכה ט"ו, וז"ל, "כל העושה שליח לקבל הקידושין צריך לעשותו בפני שני עדים, אבל האיש שעשה שליח לקדש לו אשה אינו צריך לעשותו בעדים שאין מקום לעדים בשליחות האיש אלא להודיע אמיתת הדבר, לפיכך אם הודו השליח והמשלח אינן צריכין עדים כמו שליח הגט וכמו שליח שהרשהו להפריש לו תרומה וכיוצא בהן, בכל שלוחו של אדם כמותו ואינו צריך עדים."

והראב"ד שם, וז"ל, "כמו שליח הגט וכמו שליח שהרשהו להפריש תרומה וכיוצא בהן. אמר אברהם, אין הנדון דומה לראיה, דלענין שליח הגט גטו מוכיח עליו ולענין תרומה אין צריך עדות כלל, אבל בקידושין דאפילו שניהם מודים אינו כלום כי מודו השליח והשולח נמי לא כלום הוא."

9. תוספות גיטין ב: ד"ה דאתיוה בי תרי, וז"ל, "ומפרש ריב"א דאתיוה בי תרי ואמרי שהבעל שלחם דתו לא מהימן לומר לא שלחתים, דהכי אמר לקמן (דף ה.). שנים אין צריכין לומר בפני נכתב וכו' ומה אילו יאמרו בפנינו גירשה מי לא מהימני, ולהאי לא חיישינן שמא החתים במזיד עדים פסולין, דמסתמא כיון דשלח לה גט כדן עשאו דאינו חשוד להכשילה."

10. רמב"ם הלכות גירושין פרק ו' הלכה ז', וז"ל, "אבל הנשים והקרובים כשרים, ואפילו הפסולין מדברי סופרים בעבירה כשרין לשליחות גט, אבל הפסולין בעבירה מדברי תורה פסולין להבאת הגט ואם הביאו הרי זה פסול. בד"א בשנתקיים הגט בחותמיו, אבל אם לא נסמוך בו אלא על דברי פסול בעבירה מן התורה אינו גט."

והראב"ד שם, וז"ל, "בד"א בשנתקיים הגט בחותמיו. אמר אברהם, ואם נתקיים הגט בחותמיו ולא הוצרך לומר בפני נכתב ובפני נחתם למה אם הביאו פסול, ועוד כשסמכו עליו למה אינו גט אלא שלא תנשא, והיה לו לומר אינה מגורשת."